

## מתיאוריה לפרקטיקה הצגת שלוש תיאוריות גרפולוגיות של ישראל אודם

### יגאל ורדי

#### 1. הקדמה

א. על פי גישתו של פילוסוף המדע בן ימינו תומס קון, המדע מתפתח בהשפעה משולבת של מדע תקני לבין מדע מהפכני. המהפכן הוא זה שיוצר פרדיגמה חדשה (דגם על) והמדע התקני מתנהל על פיו במחקריו עד אשר הפרדיגמה אינה מצליחה לתת פרשנות נכונה לממצאים החדשים; כי אז מוכשרת הקרקע למהפכה פרדיגמטית חדשה. בל נפחית בערכו של המדע התקני! שהרי במהלכו, החוקרים אוספים נתונים ועובדות חדשות ומבצעים עשרות בדיקות אמפיריות שלעתים מאששות את הפרדיגמה המקובלת ולעתים מכרסמות בה אט-אט עד אשר היא מופרכת.

ב. כך גם בשדה מדע הגרפולוגיה. ניתן לאפיין תקופות מחקר יותר נורמטיביות, אשר אפשרו בהדרגה את הולדתו של המהפכן שהציב פרדיגמה חדשה משפיעה.

ישראל אודם הוא דוגמה מובהקת של גרפולוג מהפכן, חוקר חלוץ, אשר הצליח להזיז את "אבן סיזיפוס" צעד אחד קדימה בידע הגרפולוגי, בהציבו בפנינו פרדיגמה חדשה המכונה בפיו: "תורת הפוטנציות". במקביל לתיאוריה הגדולה הזאת, הוא חידש עשרות חידושים קטנים נוספים שיש להם ערך מוסף חשוב בסיוע האבחוני כגון: הצגת אפיונים חדשים במימד הלחץ (תזה שהוצגה בספרו הראשון: "האדם וכתב ידו"), מתן פרשנות מחודשת לצורה הגיאומטרית של האות, פיתוח מורחב יותר של הקשר בין ארבע צורות הקו (קמר, קער, ישר וחוט) לארבעת תפקודי הנפש על פי יונג, היחס בין משקול לבין ארגון, וכן הלאה. ישראל אודם התמסר למחקר הגרפולוגי יותר מיובל שנים וזה התבטא בכתיבה של שלושה-עשר ספרים בעברית ושני מאמרים באנגלית.

ג. במאמר זה אציג את הדעה שלמעשה אודם יצר שלוש תיאוריות גרפולוגיות שונות אותן אכנה בתמצות: "התכונה, הפוטנציה והפונקציה". שלוש תיאוריות אלו פותחות אופק חדש, עדיין מעומעם, למהפכה פרדיגמטית רביעית שמוטלת על כתפנו, ממשיכיו של אודם. חשוב להבין את השאלות שאתן התמודד אודם, ואת התשובות שהוא נתן במסגרת שלוש התיאוריות הללו, ובמקביל חשוב להבין את הצומת שהוא נעצר בו. מחובתנו להתמקד בצומת הזה ולנסות ליצור את התיאוריה החדשה כדי להמשיך במסע המחקרי בחיפוש אחר הקשר הפרשני בין סימני כתב היד לנפש האדם.

שלוש התיאוריות של אודם: "התכונה, הפוטנציה והפונקציה", מתבססות על שאלת השאלות שהיא רלוונטית לכל תחום אבחון (ברפואה, בגרפולוגיה, בפסיכולוגיה, בכלכלה, במודיעין ובעסקים). המונח החשוב שתבע הגרפולוג הגרמני הנאצי לודוויג קלאגס הינו: "האידיאה המנחה". אודם הבין, לאורך כל דרכו המחקרית, שחידת האבחון מבוססת על פענוח הצופן המכונה אידיאה מנחה, אשר מציגה את הפרדוקס של "הביצה והתרנגולת": מי קודם למי? במי להתחיל: בחלקים או בשלם. אין אפשרות לפענח סימן גרפולוגי ללא הקשרו ליתר סימני הכתב, המייצגים את השלם הכתיבתי; ומנגד אי אפשר להרכיב את השלם הגרפולוגי מבלי שנבין תחילה את פרשנות חלקיו. אנו שרויים במעגל קסמים: השלם נבנה מחלקיו ואילו החלקים יונקים את

משמעותם מן השלם. השאלה היא מאין להתחיל בפרקטיקה וכיצד להתיר את "הקשר הגורדי" הסבוך הזה. טענתי היא שאם נבין לעומק את שלושת הניסיונות התיאורטיים של אודם בהתמודדות מול סוגיית האידיאה המנחה, זה עשוי להקנות לנו כלים לגיבוש התיאוריה הרביעית שכה נחוצה לנו לצורך הפרקטיקה באבחון הגרפולוגי.

## 2. הרקע הסוציו-מדעי

א. בטרם אצא למסע התיאורטי, אקדים בהצגת סקירה תמציתית לגבי הרקע הסוציו-מדעי שהאיץ את הפצת התיאוריה של אודם בקרב אנשי המקצוע בישראל. שכן, גדולתו של מהפכן תיאורטי מתאפיינת בכך שהוא איננו נשאר סגור במגדל השן שלו, כדון קישוט אידיאולוגי, אלא הוא יוצר אסכולה שיש לה ממשיכים, אשר חלקם מאמצים את גישתו כ"כזה ראה וקדש" ואחרים מאמצים את דעותיו בדרך של התפלמסות, במקומות שבהם התיאוריה חלשה ומצריכה פרשנויות חדשות.

ב. בשנת 1977 פרסם אודם את ספרו המונומנטלי "כתב היד ואישיות" שבו הציג לראשונה את משנת הפוטנציות שלו. באותו חודש שהספר ראה אור, פנו אלי מעיתון "הארץ" כדי שאכתוב מאמר על ספרו החדש. כגרפולוג צעיר, בן עשרים וארבע, נדרשתי לקרוא וללמוד, בתוך שבוע-שבועיים, את ספרו עב הכרס של אודם, שהוא ספר הסבוך מאוד מבחינה מקצועית. המטרה ששמתי לעצמי היתה לנסות לדלות את העיקר שבתיאוריה ולהציגו לפני הקוראים. ואכן, הצגתי נאמנה את עיקרי הדברים – את תורת הטיפוסים (א-ט) הגרפו-פסיכולוגית, את ההבנה שכל טיפוס נבנה מתוך תואם גרפו-דינמי, ואת הדעה החדשנית שאישיותו של כל אדם מורכבת מתשלובת של תתי-טיפוסים. לאחר מכן אזרתי אומץ לכתוב לראשונה מכתב בכתב ידי לאודם – וליזום פגישה בינינו. כך נרקם הקשר שנמשך כ-20 שנה עד יום פטירתו. הקשר בינינו היה מבוסס על עומק אנושי ואינטלקטואלי. אני הצבתי בפניו שאלות, סוגיות ורעיונות חדשים ופעם בחודשיים, לאחר התכתבות ענפה מראש והכנת הפגישה, הייתי נוסע אליו בשבתות בבוקר ומבלה בחדרו הקטן, משבע בבוקר ועד ארוחת הצהריים, בניסיון ללבן יחדיו סוגיות גרפולוגיות הנוגעות לתורתו. בעקבות מפגשים אלה יצר אודם טבלאות ומודלים חדשים ושלח אלי בדואר, כסקיצות רעיוניות שטרם פורסמו ברבים. התחולל בינינו סיעור מוחות מקצועי שהיו בו גם עליות ומורדות, בין התלהבות וכעסים כאחד, שאודם ידע לבטא על פי מצבי רוחו. באותה תקופה התחלתי ללמד את תורת הפוטנציות במסגרת לימודי חוץ באוניברסיטת תל אביב במהלך עשר שנים. שם נפגשתי לראשונה עם יעקב ברט וחיה בורשטיין, שהשתתפו בקורס הגרפולוגי שנתתי. לאחר מכן, התהדקו הקשרים בינינו והמשכנו להיפגש יחדיו במשרדי על מנת לתרגל את התיאוריה לעבר הפרקטיקה. יעקב ברט וחיה בורשטיין, כל אחד לחוד, פתח לאחר מכן קורס משלו והם היוו כוח חלוץ משמעותי בהנחלת הידע הגרפולוגי באופן כללי ובעיקר על אודות התיאוריה של ישראל אודם. הם הצליחו לטפח למעלה משישים תלמידים שלמדו באופן מקיף את גוף הידע על אודות תורת הפוטנציות של אודם. עובדה זאת חשובה ביותר בהבנת התמסדותה והשתרשותה של פרדיגמה חדשה בגרפולוגיה בקרב מי שעוסקים בתחום. יעקב ברט וחיה היוו קטליזטור הכרחי וחיוני בהעברת הידע הסבוך והמורכב של התיאוריה של אודם בצורה בהירה מאוד, שיטתית ודידקטית. אחריהם באו גרפולוגים נוספים שלימדו את משנתו של אודם כגון: רותי נגרי-צרפתי, אוטו קראוס ז"ל, ד"ר גדעון כ"ץ, טובה מסר, אהובה אברמסון, מירי אגסי ואחרים. כיום משנתו של אודם היא אבן יסוד בלימודים הגרפולוגיים בארץ. תקוותנו

שידע חשוב ומהפכני זה יתורגם לשפות זרות כדי לאפשר לגרפולוגים בחו"ל להיחשף אליו ולהשכיל ממנו.

### 3. הצגת שלוש התיאוריות של אודם

א. תיאוריית התכונות: תיאוריה זאת מוצגת בספרו הראשון: "האדם וכתב ידו". בתיאוריה זאת מציג אודם את הניסיון לפענח כל סימן גרפולוגי על בסיס האידיאה המנחה שמבוססת על שני היבטים: האחד – רמת האישיות של הכותב; השני – טמפו הכתיבה של האדם. בתיאוריה זאת, אודם מתקשה להציג קריטריונים ברורים באפיון מושג "רמת אישיות", הן מן ההיבט הפסיכולוגי והן מן ההיבט הגרפולוגי, ובכך הוא חושף את התיאוריה לחולשה משמעותית. כמו כן, טבלאות התכונות, העשירות והמגוונות בתוכן, מייצגות מודל גרפו-פסיכולוגי אטומיסטי, סטטי ומכניסטי של נפש האדם. זאת החולשה השנייה בתיאוריה. אך עלינו להיות זהירים מפני ביקורת חפוזה מדי. שכן: "אין יורקים לבאר ששותים ממנה". על אף הקושי לבסס תיאוריה זאת בקריטריונים מבוססים יותר, אנו בכל אופן נעזרים בטבלאות אלו כמוצא ראשוני בפענוח כתב היד. בשלב הראשון אנו מתחילים בחשיבה דיאגנוסטית אטומיסטית וסטטית, ואחר כך נעזרים בטבלאות הגרפו-פסיכולוגית שאודם עיצב, שהן עשירות ואפקטיביות מאוד לכל גרפולוג בתהליך האבחון.

ב. תיאוריית הפוטנציות: התיאוריה השנייה, שהיא תו ההיכר בזהותו של אודם, מכונה בפיו: "תורת הפוטנציות". בתיאוריה זאת מציג אודם תשעה טיפוסים לפי תשע תסמונות גרפולוגיות, ובמקביל הוא מציג את האפיונים הפסיכולוגיים של כל טיפוס וטיפוס (א-ט). המונח פוטנציה בא ללמדנו, על פי אודם, שבפוטנציה בלבד אפשר לתאר תשעה טיפוסים הומוגניים. במציאות כל כתב יד מייצג תשלובת הטרונגית של תתי-טיפוסים. המהפכנות בתיאוריה שלו היא בכך שהאידיאה המנחה שהציג לראשונה הגרפולוג ל' קלאגס מושתתת על התרשמות סובייקטיבית, ואילו אודם הצליח לבנות אידיאה מנחה אובייקטיבית המבוססת על הצגת תשע תסמונות גרפולוגיות. החידוש הדרמטי השני בתיאוריה זאת הוא ההנחה שנפש האדם מפוצלת ומורכבת לתתי-טיפוסים, בכל אישיות ואישיות.

הקושי בתורת הפוטנציות הוא בכך שאודם לא הצליח לבנות שיטה סדורה בפענוח "הסינתזה" של התרכובות בין הטיפוסים. אנו מצליחים לזהות באופן שיטתי ואובייקטיבי את האידיאה המנחה של כל תת-טיפוס באישיות, אך מתקשים לבצע את הסינתזה הכוללת של האישיות מתוך הטיפוסים השונים שבונים אותה. הסינתזה נתונה לאימפרוביזציה יצירתית של כל גרפולוג ולכן אין היא שיטתית ומדעית די הצורך.

ג. התיאוריה הפונקציונלית: התיאוריה השלישית של אודם מוצגת בספרו האחרון: "גרפולוגיה פוטנציאלית" (1997), עשרים שנה לאחר צאת ספרו: "כתב יד ואישיות" שבו הוצגה תורת הפוטנציות. בתיאוריה השלישית אודם טוען שמתוך סבך התרכובות שמאפייין כל כתב וכתב, האישיות מצויה כל הזמן במצב של ניפוי בין הטיפוסים השונים – מי יהיה עיקרי ודומיננטי ומי יהיה משני ומינורי; ובלשונו של אודם: "התפיסה של ניפוי ההסתגלות פותחת מרחב תפקודי (פונקציונלי) לאבחון האישיות השלמה של הכותב ללא קונוטציה של הגרפולוגיה הסטרוקטורלית (הטיפולוגית)". זאת אומרת שהטיפוס, שממילא מתפקד באופן חלקי ולא שלם באישיותו של האדם, מתפרק למרכיביו, כלומר לפונקציות הנפשיות הבונות אותו. לכאורה, אנו חוזרים לתיאוריה הראשונה המבוססת על אבחון של סימן אטומיסטי והקשרו הפסיכולוגי,

אך לא כך הדבר! בתיאוריה השלישית אודם מלמדנו על הצורך להתמקד בפונקציות בודדות, אך תמיד בהקשר למקור נביעתם, כלומר כל פונקציה מקבלת את הפענוח הספציפי שלה בהקשר לטיפוס שאליה היא שייכת וממנה היא נובעת (א-ט).

#### 4. לקראת גיבוש תיאוריה גרפולוגית רביעית:

א. "כננסים על כתפי ענק" אנו מנסים לצפות לעבר אופק חדש בתיאוריה הגרפולוגית, אשר יקדם את הסוגיה הלא פתורה אצל אודם הן בתיאוריה השנייה (תורת הפוטנציות) והן בתיאוריה השלישית (תורת הפונקציות). הסוגיה היא: הצורך בהצגת שיטה מובנית ואובייקטיבית ביצירת הסינתזה בין הטיפוסים הבונים את האישיות. על סמך התיאוריה השלישית של אודם אני סבור שסוד ההצלחה מצוי במונח: "ניפוי". מתורת הגשטאלט ניתן ללמוד שהאישיות נאבקת ללא הרף לנפות בין הטיפוסים המרכיבים אותה על מנת לקבוע מי הדמות ומי הרקע, מה העיקר והדומיננטי בטיפוסים ומה המשני והנלווה, ובמינוח נוסף: "מי הגזע ומי הענפים". הניפוי בין דמות לרקע יכול להשתנות כל רגע ורגע גם על פי מצבי רוח מקריים של הכותב אך גם על פי צורך מודע של האדם להתגייס באופן תכליתי לעבר הסתגלות קונקרטית כאן ועכשיו.

ב. לשם כך, כדי שנוכל להבין את פשר הדינמיקה של הניפוי בין דמות לרקע, שומה עלינו לנסות לשקלל לפי דרגות חשיבות ודרגות עוצמה (באחוזים) כל סימן גרפולוגי בתוך כל תסמונת של א-ט.

ג. בנוסף עלינו להגדיר אילו סימנים של כתבי יד, במסגרת התסמונת של טיפוס מסוים, הם רלוונטיים ומשמעותיים יותר כדי לייצג פונקציית חשיבה או רגש, או יחסי אנוש, ניהול, עמידה בלחץ וכיוצא באלה. הדבר החשוב הוא להבחין בין הסימנים המשותפים בפונקציות השונות לבין הסימנים המבדילים בין תת-תסמונות של כל פונקציה פסיכולוגית (חשיבה, רגש, יצר, חברה וכדומה). עלינו להבין שיש תווי היכר גרפולוגיים חשובים יותר באפיון רגש לעומת חשיבה, כושר ארגוני ואפיונים אחרים, והם משתנים בכל טיפוס וטיפוס.

ד. אנו חוזרים לראשיתה של הגרפולוגיה ומוצאים שיש הכרח להתבסס על תיאוריות מן העבר, שלכאורה חשבנו שכבר הופרכו, בדבר "הלוקליזציה הפונקציונלית" המכונה בפי כל באופן עממי: "סימנולוגיה". לדוגמה: אזור אמצעי בכתב היד מייצג את הרגש והדימוי העצמי, אזור תחתית מייצג היבטים ליבידינליים, רווח בין שורות מייצג את התפיסה הפרספקטיבית של האדם כלפי מרחב החיים, וכן הלאה. עם זאת, אנו יודעים שיש הכרח בקיומה של תסמונת גרפולוגית הוליסטית יותר בפענוח של כל פונקציה פסיכולוגית.

ה. כדי להמחיש את "האופק החדש" (התיאוריה הרביעית) שמנצנץ ונחשף כמעט מבעד לשלוש התיאוריות של אודם, אתבסס על פענוח גרפולוגי שהציג אודם לכתב ידו של ש"י עגנון. לראשונה פענח אודם את כתב ידו של עגנון בספרו "כתב היד ופסיכודינמיקה", וכעבור עשרים שנה פענח אותו שנית בספרו האחרון: "גרפולוגיה פוטנציאלית". המחלוקת הבסיסית שלי לגבי הפענוח של אודם את עגנון היא בכך שלדעתי הוא לא הצליח לנפות נכונה בין הדמות לרקע (זוהי דעתי, וחבל שאודם איננו יכול להגיב, להתווכח ולהתפלמס).

אצל אודם כתב היד של ש"י עגנון מוצג בשלל התרכובות הפוטנציאלית שלו. בספרו הראשון:  $\langle \text{ד} \rangle \langle \text{ה} \rangle \langle \text{ב} \rangle \langle \text{ג} \rangle \langle \text{ט} \rangle \langle \text{ח} \rangle \langle \text{א} \rangle$  או  $\langle \text{ד} \rangle \langle \text{ה} \rangle \langle \text{ג} \rangle \langle \text{ח} \rangle \langle \text{ב} \rangle \langle \text{ז} \rangle \langle \text{ו} \rangle \langle \text{ט} \rangle \langle \text{א} \rangle$  ובספרו השני:  $\langle \text{ד} \rangle \langle \text{ב} \rangle \langle \text{ה} \rangle \langle \text{ז} \rangle \langle \text{ג} \rangle$ . לדעתי אודם שגה בניפוי במיקום של תתי-הטיפוסים שבכתב ידו של עגנון, ובעיקר בהדגשת החשיבות והדומיננטיות שביניהם. מי שמתבונן בשתי הדוגמאות של כתבי היד של עגנון המוצגות בשני ספריו של אודם רואה שדי בשלושה סימנים גרפולוגיים – הכתב הקטן והמזערי שלו, הרווח הבין שורתי העצום והעיצוב השלדי והחסר של האותיות – כדי לקבוע שהטיפוס הדומיננטי המאפיין את אישיותו של עגנון הוא האוטיסטי – (ה); אחריו ממוקם הרציונלי – (ד), וכל יתר הטיפוסים קיימים כמרקם נלווה לעיקר: ה<ד>. חשוב להדגיש שיש הבדל חשוב בין ה<ד> לבין ד<ה>. אצל עגנון הדמות היא (ה) – האוטיסטי, והרקע הוא (ד) – הרציונלי. כל יתר הטיפוסים חיוניים בתיאור הדמות המורכבת והייחודית אך הם תלויים בגזע האישיות, המשפיע על ענפיו בפרשנות המשולבת.

1. כדי להמחיש במקצת מידע על אישיותו של ש"י עגנון אצטט מדבריו שלו על עצמו: "פעם אחת בעשרת ימי תשובה ישבתי ביני לבין עצמי ופשפשתי במעשי והרהרתי איזוהי הדרך שאבור בעבודת השם ולא מצאתי לגופי טוב ממדרגת אין, היינו לשום עצמי אין ואפס, שאם אתה עושה עצמך אין ממילא רוב החפציות שמעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו ממילא בטלים, שאם אתה אין לא כדאי להם לטפל בך ונמצא כל עתותיך בידיך לעבוד את בוראך בלא בטילים הרבה שאינך צריך לבטל זמן על אותם חפציות" עגנון, "ספר תכלית המעשים".

דברים אל V מייצגים את כמיהתו המובהקת של ש"י עגנון לעבר טיפוס ה האוטיסטי, במגמת חוויית האיון העצמי.

#### סיכום:

א. כגרפולוגים אנו עוסקים בפענוח סימני כתבי היד לתיאור אישיותו הסמויה של האדם, המכונה "הקופסה השחורה", וגם לתיאור התנהגותו הגלויה. תיאור אישיות של אדם אחד ניתן להתפרש מנקודות מבט שונות, כמו רשומון. כל אחד עשוי לתת דגשים שונים על האישיות מנקודת מבטו הייחודית. אמחיש זאת באבחון גרפולוגי שביצע ישראל אודם על עצמו בספרו: "כתב היד ונישואין". אודם זיהה בכתב ידו שמוצג כדוגמה לקורא, באופן כמותי ומדידתי שהכתב מתאפיין ב: 45.2% רציונלי, 28.6% אינטגרטיבי, 21.8% אימפולסיבי, 2.6% אוטיסטי, 1.4% רפורמטורי, 0.3% אנרכי-יצרי.

מנקודת מבט אחת אפשר לתאר את הסתגלותו הקיומית של אודם: מדי בוקר הוא קם למימוש יעדו כחוקר (טיפוס ד – רציונלי). כמו כן, היתה בו זיקה רגשית עמוקה לעבר האדם כאדם (טיפוס ב – אינטגרטיבי). נוסף על כך, אודם שפע ערב רב של אסוציאציות יצירתיות שפרצו גדרות (טיפוס ג – אימפולסיבי) וכן הלאה. ואולם, מנקודת מבט שונה אפשר לשים דגש באקזיסטנציה האוטיסטית (ה) שלו, שבגינה הוא התבודד במגדל השן שלו והיה שקוע ימים, שבתות וחגים בחקירת המופלא מכל מבחינתו – האדם מבעד לכתב היד. ההתבודדות והנתק הממושך של אודם בחייו מאפיינים אותו במובהק כטיפוס אוטיסטי (ה). יתר על כן, אודם נהג להגיב כלפי הזולת בזעם ובזעף במצבים שהכעיסו אותו, ובמקביל בביקורתיות אינטלקטואלית שחדרה אל הדו-ממד (משולש הקרנזול) המאפיין את טיפוס ח: איובי-זאבי. אודם איננו מזהה בכתב ידו אפילו אחוז אחד של טיפוס ח! ואת הטיפוס האוטיסטי (ה) הוא מדרג כשולי (2.6%).

אין ספק שבהסתגלות היומיומית של אדם, המאפיין הרציונלי הוא העיקרי ויתר הפוטנציות מייצגות את הרקע; אך מנקודת מבט אחרת אפשר לומר שהאקזיסטנציה האוטוסיטית היא הדומיננטית ורק אחריה באה המגמה הרציונלית. ולאחר עיצוב הגזע של האישיות (ה<ד), יתר הפוטנציות של כתב היד מקבלות את פרשנותן מן הגזע הראשי.

ב. לכן נראה לי שהמהפכה הפרדיגמטית האפשרית הבאה בשדה הגרפולוגיה, ובמקביל בשדה הפסיכולוגיה, תתבסס על פענוח מחודש של הבנת ארגון תפקודי הנפש וכללי הניפוי שהנפש מבצעת בתהליך הוויסות העצמי (רגולציה) בין דמות לרקע, בתפקודים השונים של האישיות בנסיבות הסתגלותיות משתנות. הדיון פתוח.

יגאל ורדי – 2008

[Vardi7@zahan.net.il](mailto:Vardi7@zahan.net.il)  
[www.igalvardiart.com](http://www.igalvardiart.com)